

בס"ד

חינוך לאור הפרשה

פרשת ניצבים - וילך

כוחו של מחנך!

גיליון מס' 113 תש"פ

הרב יהונתן דדון

yd0527606276@gmail.com

חינוך לאור הפרשה/פרשת ניצבים - וילך

כוחו של מחנך!

מספר בעל המעשה: למדתי בחיידר ליטאי בדרום. הייתי ילד שקט ומופנם, לא התבטלתי, לא הפרעתי, ושנות הלימודים הראשונות בתלמוד תורה עברו בנעימים. הרגשתי כמו תלמיד ממוצע, ולא מעבר. פה ושם היו ויכוחים בינינו הילדים, וכדרכם של ילדים ידענו גם להשלים זה עם זה. השנים חלפו לאיטן, וכבר הייתי בפתחה של כיתה ח'. ביום הראשון חיכינו במתח לראות מיהו הרב שילמדנו. החברים העלו השערות ושמעות, וכולנו ציפינו בדריכות לרגע שייכנס בדלת. בכיתה היה שקט מתוח... התבוננתי אל מעבר לדלת, והנה אני רואה את דמותו של הרב... הוא היה גבוה, חסון וטמיר. הכרתי אותו היכרות שטחית ולא מעבר לזה, אבל מהרגע הראשון שהחל ללמד הרגשתי שמדובר בדמות מיוחדת. היה ברב'ה שלנו קסם מדהים: כושר הסבר מעולה, דיבור קולח וחיוך לבבי שלא מש מפניו מעולם. עיניו הפיקו טוב, והוא השרה על כולנו בטחון ושלווה. עד כדי כך שבאחד מן השיעורים מצאתי את עצמי מעז להרים אצבע ולשאול שאלה על סוגיא שלמדנו, דבר שלא העזתי לעשות עד אז. הרב הקשיב לדברי בהבעה של נחת, וכשסיימתי את שאלתי החל להלל ולשבח אותי לפני כל הכיתה... לא האמנתי, חשבתי שאני חולם. הוא מדבר עליי? מעולם לא קיבלתי מחמאה משום רב. לא היו לי את הכלים להכיל את התחושה. הדבר חזר על עצמו מדי יום ביומו, מחמאות, מילים טובות, אמירות מחזקות. אט אט גיליתי שאני מסוגל להקשיב, ולא

סתם הקשבה, אני מסוגל להתרכז ולהבין לעומק. בעידודו הבלתי פוסק של הרב התקדמתי בצעדי ענק, ולתדהמת כולם הפכתי להיות מהטובים ביותר בכיתה. חשוב לי לציין שיחסו החם של הרב היה כלפי כולם. אני זוכר תלמיד חלש ביותר שקיבל ציון של מאה אחוז באחד המבחנים. מדי יום כשהיה מגיע לכיתה, היה הרב מכריז: "הנה המאה הגיע לכיתה" וכולם היו קמים לכבודו. על כל תשובה טובה היה מתגמל אותנו בפרסים ובמתקים שמומנו מכיסו הפרטי. כשהסתיימה השנה המופלאה הזו, הרגשנו כולנו כאב פרידה עצום. ידענו שסיימנו תקופה משמעותית בחיינו, ונפרדנו מהרב בדמעות, כשחיוכו מלווה אותנו. המשכנו לשיבות קטנות, וגם שם ב"ה עשינו חיל. הרגשנו שאנחנו מסוגלים ויכולים, הרב נסך בנו בטחון חזק כל כך, שלא ראינו אפשרות אחרת. המשכנו בישיבה גדולה, התחתנו וב"ה הקמנו בתים, ובזכרוננו תמיד עמדה דמותו המוארת של הרב שנטע בנו חיות ושאנו חבים לו את הצלחתנו. מדי פעם התעניינתי על אודותיו, כך שמעתי מפי חברים שהוא עובר לעיר חרדית חדשה במרכז הארץ. היה לי חלום לנסוע אליו, או לפחות להתקשר אליו ולהודות לו על כל האהבה העצומה שהרעיק עלינו, אך לא הסתייע בידי. השנים עברו, ודיכני ה' להתמנות למגיד שיעור בישיבה חשובה במרכז. הליכותיו של הרב היו נר לרגלי, וכשזכיתי להוציא קונטרס חידושי תורה, החלטתי שאני חייב להגיע אל הרב ולהעניק לו אותו במתנה, שישמח בפרי מעשיו. יום אחד, בלכתי באזור הישיבה שבה כיהנתי כמגיד שיעור, הבחנתי במודעת פטירה, ובה שם מוכר מאוד. לאחר שניות ספורות קלטתי, למרבה היגון, שזהו רבי האהוב... הוכיתי בתדהמה. הוא לא היה מבוגר, ולא ציפיתי לכך. כשהבנתי שהאבלים יושבים בבניין סמוך בבית אמו הקשישה, עליתי מיד. אחיו סיפרו לי שבשנים האחרונות סבל ממחלה קשה ל"ע. ישבתי שם ודמעות זלגו מעיני, לא יכולתי לפצות

את פי. הרגשתי החמצה עצומה, התקשיתי לסלוח לעצמי על כך שלא נסעתי אליו לפחות בחודשיו האחרונים לשמחו ולגרום לו קורת רוח. אני בטוח שכעת ממקומו בשמים הוא יושב שש ושמח ונהנה מפירות עמלו. יהיו דברים אלו לעילוי נשמת רבי בן ציון הכהן שפירא זצ"ל, 'המחנך' – במלוא מובן המילה, ממנו יראו וילמדו מה כוחו של מחנך לחולל מהפך בנשמות ילדי ישראל. (הרב צבי נקר)

*

פרשת השבוע פותחת בפסוק: "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקיכם, ראשיכם שבטיכם, זקניכם, ושוטריכם כל איש ישראל. טפכם, נשיכם, וגרך אשר בקרב מחניך, מחוטב עציך עד שואב מימיק". לאחר שהתורה מפרטת את החשובים שבעם – ראשי השבטים, הזקנים והשוטרים, בא תורם של המון העם – כל איש ישראל, טפכם, נשיכם, ואפילו "גרך אשר בקרב מחניך". ובחתימת הרשימה, במקום שבו ביקש הכתוב לכלול את הכל, "כל איש ישראל", כתבה התורה: "מחוטב עציך עד שואב מימיק". וידועה השאלה: לכאורה ביטוי זה מוקשה מתוכו – הרי שניהם, גם חוטב העצים וגם שואב המים, מצויים בתחתית הסולם, ומדוע זה "מ... ועד...", התורה הייתה צריכה לכתוב: מ"העשיר והנשיא ועד שואב המים וחוטב העצים"? שמעתי פעם פירוש מעניין ומקורי: אם נתבונן במעשה של כל אחד מן השניים, נבחין כי אינה דומה מלאכתו של חוטב העצים לזו של שואב המים. חוטב העצים עוקר, כורת וגודע עצים חיים, פוגע בנוף ובטבע. מלאכתו נעשית בקרדום, בגרזן, משחית ומכלה. פעמים רבות נזקו מרובה מתועלתו. לא כן שואב המים. להפך: הוא מעלה את המים ממעמקי הבאר, עם שאיבתו מגביר המעיין את פעימותיו, והמים שהוא שואב מרוויים את האדם, החי והצומח. ואם נתבונן כיצד השניים עושים מלאכתם, נכיר בהבדל שביניהם. חוטב העץ מתרחק מן העץ כאשר הוא מניף עליו את

גרזנו, וככל שהוא רוצה להגביר את עצמת המכה על העץ כך הוא מכופף את עצמו לאחור. לא כן שואב המים – כאשר הוא בא לשאוב מים, הוא מתכופף לעבר המעיין או הבור. ככל שהוא מבקש לשאוב יותר, כך הוא מכופף את גוו, מוכן להשפיל את עצמו כדי להביא ברכה לעולם, מים חיים. עתה מובן מדוע נאמר "מחוטב עציך עד שואב מימך", שהרי הבדל גדול יש ביניהם. לא הבדלי מעמדות אלא הבדלי מהות. חוטבי העצים מסמלים את הגורם הנחות ביותר בחברה, שנראה כורת וגודע, משחית ומכלה. ואילו שואבי המים מהווים סמל לאנשי המופת, המחיים אחרים ופועלים לפיתוח העולם.

*

וכך גם בחינוך: צריכים אנו להיות "שואבי מים". לשאוב מהתלמידים את הכוחות שיש בהם, לעזור להם להוציא את הכוחות מהכוח אל הפועל. לעזור להם להוציא את המים – התורה והמידות הטובות החוצה. וכמו שצריכים להתכופף בשביל להוציא מים – כך גם בלימוד עם תלמידים צריך לדבר עם התלמיד בשפה שהוא מבין, להסביר לו לפי הרמה שלו.

*

מחנך – מנוף...

הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל סיפר משל נפלא: לקהילה אחת לא היה בית כנסת להתפלל. הם השתוקקו בכל ליבם ובכל נפשם להקים בית של קבע לתורה ולתפילה, לרווחת כל בני הקהילה, לכבוד ה' יתברך. הם התאמצו לגייס תרומות, למצוא תורמים – אך הדבר לא עלה בידם. בסופו של דבר הם החליטו להקים קרוואן. פועלים הכינו את התשתית להנחתו ומשאית ענקית הביאה אותו. מנוף ענקי החל להרים את הקרוואן באוויר ומהמשאית יצאו שלושה פועלים שהחלו לכוון את הקרוואן בצורה כזו שהוא "ישב" באופן

מדויק על התשתית שהוכנה מראש סובבו אותו קצת ימינה, קצת שמאלה, כמה סנטימטרים אחורה, כמה סנטימטרים קדימה, ושוב ימינה, שמאלה, קדימה, אחורה... לקח להם עשרים דקות עד שהושיבו את הקרוואן על מקומו ושחררו אותו מהמנוף. המנוף התקפל והמשאית נסעה לדרכה. במקום כבר נכחו החשמלאי, האינסטלטור ושאר בעלי המלאכה, שהחלו מיד במלאכתם, בו ברגע שהקרוואן הונח במקומו. ברוך השם! הקרוואן עומד על תילו, לשם לתיילה ולתפארת! שמחה גדולה. לפתע, שוד ושבר! נורא ואיום! זעקה אדירה נשמעה... התברר כי הקרוואן הונח הפוך! הצד בו עומד ארון הקודש – הונח בצד מערב. מה עושים??? כולם עמדו במקומם כשהם אובדי עצות. עמד שם ילד קטן ושאל: "מה הבעיה? יש לי עצה פשוטה, אתם יכולים להרים את הקרוואן ולסובב אותו"... אמרו לו: "מה פתאום? הרי הקרוואן שוקל כמה טון"... השיב להם הילד: "מה זאת אומרת? הרי ראינו מקודם ששלושה אנשים הצליחו לסובב אותו ימינה ושמאלה, קדימה ואחורה, אם כן גם אתם יכולים! אמנם לא בעזרת שלושה אנשים כי הם היו בריונים... אבל בעזרת שלושים בטוח שנצליח"... האנשים שעמדו מסביב צחקו והסבירו לילד: "כשהקרוואן היה באוויר, והמנוף אחז אותו – היה עוד אפשר לסובב, להזיז, לשנות... אבל עכשיו, עכשיו כשהקרוואן כבר מונח על מקומו – מאוחר מידי מכדי לשנות!". והנמשל: לפני ראש השנה ויום כיפור הכל עוד באוויר, שום דבר לא כתוב וחתום, אפשר עוד לשנות. אחר כך יהיה כבר מאוחר, לא תהיה אפשרות לשנות! מהמשל הזה אפשר ללמוד גם מוסר השכל בענייני חינוך: אם מניפים ומרימים את הילד למעלה – אפשר לסובב ולשנות אותו, לכוון אותו ולעצב את אישיותו, לחנך אותו. אבל, אם מורידים אותו – אי אפשר לשנות כלום... מחנך שהוא שואב מים – מעלה את תלמידו למעלה – יכול לכוון, לשנות, ולעצב התנהגות.

*

איך מניפים תלמיד? כיצד מעלים אותו למעלה? מחמאות, מיילים מעודדות, הארת פנים והרבה אהבה. וגם לזה יש רמז בפרשה – בפרשת השבוע כתוב: "כי המצוה אשר אנוכי מצווך היום, לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא... כי קרוב אליך הדבר מאוד בפך ובלבך לעשותו". רש"י אומר שהכוונה לתורה, והרמב"ן כתב שהכוונה למצות התשובה. אפשר לומר בדרך דרוש שהכוונה למצות החינוך: כי קרוב אליך הדבר מאוד, בפך – מחמאות ועידוד ומיילים טובות. ובלבך – אהבה לתלמיד. לא סתם מיילים טובות, מיילים שיוצאות מהלב. בפך ובלבך...

*

מחנך שהוא "שואב מים" נותן לכל תלמיד את המים שלו...
בפרשת השבוע כתוב: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת..."
שירה – תורה. התורה הקדושה נקראת "שירה". לכל אחד ואחד יש תווים שהקב"ה כתב במיוחד בשבילו, לכל אחד יש את הכלים שלו, את הניסיונות שלו, את היצרים שלו, את הכישורים שלו. כל אחד מייצר בלימודו מנגינה אחרת, לכל אחד יש צליל מיוחד, והצליל הזה מורכב ממהותו, מנשמתו, מכליו ומכישוריו, מההתמודדויות שלו, מהניסיונות, מההצלחות ומהנפילות. הקב"ה קורא לכל אחד וממתין לכל אחד באופן אישי. "שובה ישראל"...

כמו שבשירה – כל אחד שר באופן שונה, כל אחד מתחבר ואוהב סגנון שונה, אחד אוהב שירים שקטים, והאחר מעדיף קצב...
כך גם בשירת התורה – כל אחד לומד באופן שונה, אחד אוהב סגנון עיוני, והאחר מעדיף את מרחבי הבקיאות וכדומה. ולכן, כמחנכים עלינו להשתדל כמה שאפשר ללמד באופן כזה ששירת התורה תהיה ערבה לכל הילדים. אחד מבין על ידי המחשה, השני מבין אחרי כמה הסברים, השלישי צריך דוגמאות, וכו'.

*

אפשר להוסיף ולומר: כתוב בגמרא (קידושין): "בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין". כלומר, התרופה ליצר הרע זאת התורה. וכשם שלכל אדם יש יצר הרע אחר – כל אחד יש לו את הניסיונות שלו, כך גם התרופה שונה... לכל אחד יש את התו שלו, את המנגינה שלו בלימוד התורה, כל אדם והתרופה שלו ליצר הרע שלו... ולפי זה אפשר להסביר את הפסוק בהמשך הפרשה: "וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו, כי ידעתי את יצרו"... כשהלימוד נעשה בצורה של שירה, בשמחה ובהתלהבות, ולכל אחד יש את המנגינה שלו... אז – לא תשכח מפי זרעו. והסיבה שצריך ללמוד באופן של שירה, שלכל אחד יש את התווים שלו – "כי ידעתי את יצרו" – לכל אחד יש יצר הרע שונה ולכן על אחד צריך תרופה שונה...

וכך גם בעניין התשובה: "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם". לכל אחד יש את הניסיונות שלו, את היצר הרע שלו, וממילא כל אדם יש לו דרך שונה לחזור בתשובה. לכל אחד יש את הפתח שהוא מסוגל ויכול לפתוח... וכשהקב"ה דן את האדם, הוא דן אותו לפי מה שהוא, מה הכוחות שלו, מה הכלים שהוא קיבל וכמה הוא התאמץ והשקיע בהתאם לכלים שברשותו.

*

"מה חובתו בעולמו"...

ה"מסילת ישרים" בהקדמה כותב "יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה שיתברר ויתאמת אצל האדם מהי חובתו בעולמו" – דבר פשוט ובסיסי יסוד עבודת ה' לדעת מהי מטרת האדם בעולם. אולם בהתבוננות, ה"מסילת ישרים" לא אומר "מהי חובת האדם בעולם", אלא "חובתו בעולמו". "חובתו" הפרטית המיוחדת והאישית שלו, רק כשהאדם יגלה את חובתו הייחודית

ותפקידו המיוחד, יוכל הוא להגיע לעבודה התמימה והשלמה.
ומהי הדרך לגילוי החובה המיוחדת לכל אדם, "בעולמו", עולמו
הפנימי, כישרונותיו מידותיו רצונותיו ונטיותיו, משפחתו חבריו
והסובבים אותו, הכרת הכלים המיוחדים שנתן לו הבורא, כאלו
שהם רק שלו, שהם המרכיבים את פסיפס חייו, שהם "עולמו",
הכרה בכלים אלו, תגלה לאדם את "חובתו" כאשר האדם
מתבונן לפנימיותו, מכיר בעולמו, יכול הוא לברר את חובתו, אז
ורק אז, יכול הוא להגיע ל"עבודה התמימה", לשלמות בעבודת
ה'.

*

כתב ר' מנדל מויטבסק זי"ע א: "מיום ברוא אלוקים אדם עד סוף כל
הדורות אין לך יום שווה לחברו... ומעולם לא היה ולא יהיה מששת
ימי בראשית עד סוף, שום שני רגעים שווין, ושני בני אדם שווים. שאם
כן, השני למה?!" (פרי הארץ, וישב).

*

והרש"ר הירש כותב: "דע, כי הקב"ה יעד אותך להיוולד דווקא
בתקופה שבה נולדת, בסביבה שבא באת לעולם, להורים שהולידו
אותך בנסיבות מיוחדות לך, מפגיש אותך עם אנשים מסוימים, נותן
לך מורים מהם תלמד וידידים להם תתחבר או תתרחק, מעניק לך
כוחות גוף ונפש במידה הנדרשת לצרכך, מעמיד אותך במהלך
חיך במצבים הייחודיים לך. כל אלה מהווים עבורך את האמצעים
הטובים ביותר כדי להגיע אל התכלית אליה נשלחת לעולם למלא
את רצונו יתברך, ובהם טמונה הצלחתך". (ספר חורב, פרקי התורות פ"ו)

*

לכל אחד יש את המסלול שלו...

כתב אחד מגדולי ישראל: "כל אדם יש לו המסלול שלו שעל ידו
הוא בא לאושרו לתכלית הווייתו, שבו הוא מתדבק ליוצרו. ולא יוכל

לבא למגמת חפצו במסלול אחר, אף על פי שהוא מסלול ישר בעד אחרים. על כן צריך כל אחד להיות מוקיר מאוד את מסלולו המיוחד. לפעמים אדם נופל מדעתו, כששומע גדלות של בחינה אחרת שאינה מידה שלו, ונעשה מבוטל בעצמו, והעיצבון מתחיל לעמם את זוהר נפשו, מפני שכל מעמדו הרוחני נעשה אז כהה לפני אותה מידת הגדלות, שאינה לערכו. צריך אז להתחזק בעצמו, שלא לקנאות בחלקו של אחר, ולהשתמש רק משפלות זו לפי המידה הראויה לבצר כח הגאווה, שלא תזוח דעתו עליו, ומכל מקום יהיה מרוצה ושמח בחלקו מאד, ויוסיף להחזיק במעוזו, ואז ייבקע כשחר אורו, וארוכתו מהרה תצמח".

*

"חנוך לנער על פי דרכו" – על פי הייחודיות שלו...

כתב המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל: "אין ילד דומה לחברו. אם ההורים אינם יודעים זאת, ומייחסים לילד כוחות שאין לו – החינוך והעמל שהם משקיעים לא יהיה מכוון כלל אל אותו ילד. אם ברצוני לחנוך ילד, עלי להתבונן ולבדוק מה היא דרכו האישית של הילד הזה עצמו. דבר מובן הוא ששיח הבננה צריך טיפול אחר מאשר עץ התפוח. אם נגדל שיח בננות ועץ תפוחים, ונעניק לשניהם טיפול זהה, לפחות אחד מהם לא יגדל טוב, ואולי שניהם גם יחד לא יצמיחו פרי. כך גם עם ילדים. אני חייב לדעת מהן התכונות האישיות של הילד ולהתחשב בהן". (זריעה ובנין בחינוך" עמ' י"ח).

*

לסיום:

היה זה בישיבת סלבודקא המעטירה, בראש חודש אלול. הסבא מסלבודקא זצ"ל נשא שיחה מרוממת בישיבה, ובדבריו – עמד על חומרת מעשי האדם בעולם הזה, ודיבר בחריפות רבה על יום הדין המתקרב ובא. באותה שיחה השתתף גם הגאון רבי מאיר שפירא

מלובלין זצ"ל, שהעיד אחר כך שהייתה זו שיחה כה קשה וחריפה, עד שכל חודש אכול שאחריה התנהל תחת רושם אותה שיחה, שהותירה חותם מרומם ורציני על כל בני הישיבה. אם לא די בזה, גם בליל ראש השנה נשא הסבא שיחה נוקבת, אף שבשנים רגילות לא היה נושא דברים בליל ראש השנה. בדבריו, שב והתבטא בדברים מטלטלים על עומק הדין בו ניצב כל יהודי ביום הדין, עד שכל הלבבות רעדו באימה. ואז, בבת אחת, אמר הסבא מסלבודקה לתלמידיו: 'העצה היחידה להינצל ביום הדין – היא להקדים ברכת 'בוקר טוב' לזולת, לחייך לכל אחד, לקבל כל יהודי בסבר פנים יפות. הדרך היחידה שניתן להיעזר בה ולהינצל היא אך ורק זו: לקרב לבבות, להיות נחמד, לשמח כל יהודי!' הסבא סיים את דבריו, וכל בני הישיבה נותרו משתאים בכסאותיהם. לאחר חודש שלם בו הסבא מתריע, לאחר שיחות כה נוקבות, לאחר שצייר בפניהם את עומק הדין – הוא מציע בפניהם את הדרך וחושף את השיטה: לחייך, לשמח, להקדים שלום, להשרות אווירה טובה! סיפור זה, אותו סיפר הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל והובאו הדברים בספר 'דרכי החיים', מגלה לנו סוד שכדאי להכיר. רוצה לעבור את ימי הדין בשלום? רוצה לזכות בשנה טובה? תחייך, תרבה חסד, תעשה טוב ליהודים אחרים. תהיה שואב מים... כך נזכה כולנו להתברך בכתיבה וחתימה טובה, ובשנה טובה ומתוקה!

שבת שלום!

העלון יוצא לאור
בסיוע תלמוד תורה
"נצח ישראל" בית שמש

לתגובות ולקבלת העלון במייל: yd0527606276@gmail.com